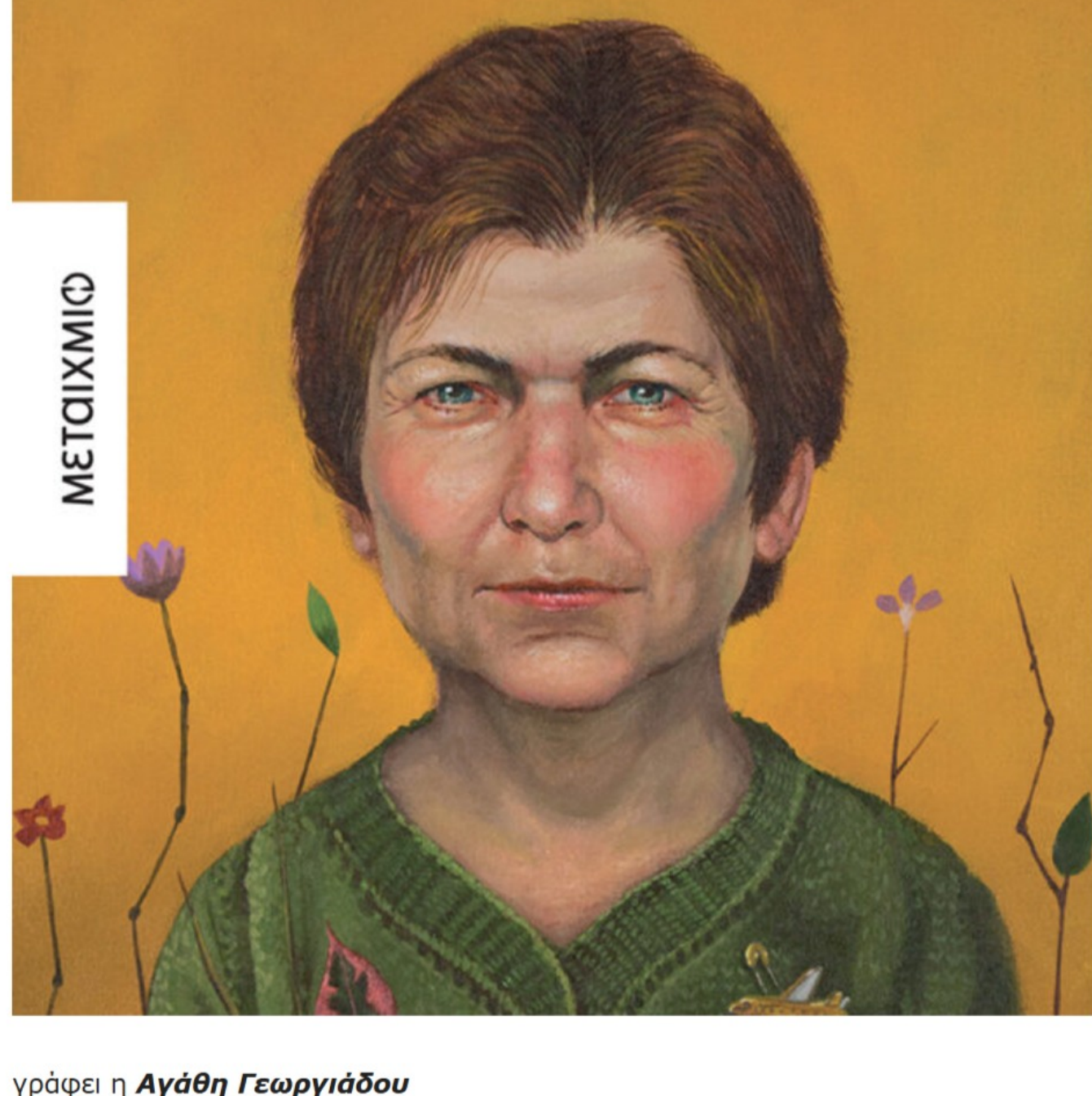

Τσίχλες ταξιδιού και μικρές ανθρώπινες ιστορίες (γράφει η Αγάθη Γεωργιάδου)

207 0

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

γράφει η **Αγάθη Γεωργιάδου**

Δεν είναι η πρώτη φορά που ο πολυβραβευμένος συγγραφέας παιδικής λογοτεχνίας Μάκης Τσίτας καταπιάνεται με την πεζογραφία ενηλίκων· η νέα του συλλογή διηγημάτων *Τσίχλες ταξιδιού* (Μεταίχμιο, 2026) αποτελεί ήδη την έκτη κατάθεσή του στο είδος. Ο δημιουργός συστήθηκε στο ευρύ κοινό το 1997 με το εμβληματικό μυθιστόρημα *Μάρτυς μου ο Θεός* (Κίχλη, 1997/ επανέκδοση Μεταίχμιο, 2022), το οποίο τιμήθηκε με το Βραβείο Λογοτεχνίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2014) και μεταφράστηκε σε 22 γλώσσες. Το έργο αυτό τάραξε τα λογοτεχνικά νερά χάρη στην αφηγηματική του πρωτοτυπία και τον ιδιότυπο πρωταγωνιστή του, τον Χρυσοβαλάντη, έναν «αντι-ήρωα» που, παρά τον φαινομενικά μεσοαστικό και στερεοτυπικό του χαρακτήρα, καθήλωσε τους αναγνώστες με την ωμή ειλικρίνεια και τις ιδεοληψίες του.

Στις *Τσίχλες ταξιδιού*, η γραφή του Τσίτα παραμένει ζωντανή και ευρηματική, αιφνιδιάζοντας διαρκώς τον αναγνώστη, ενώ το διάχυτο πικρό του χιούμορ λειτουργεί ως βάλαμο που απαλύνει τη θλίψη των ιστοριών. Το αποτέλεσμα είναι μία συλλογή βαθιά τρυφερή, που αναδεικνύει την πεζογραφική δεινότητα του συγγραφέα.

Τα δεκαεννέα διηγήματα της συλλογής εκτυλίσσονται σε απλές, σχεδόν «ασήμαντες» σκηνές της καθημερινότητας: στο σπίτι, στον δρόμο, στο καφενείο ή στη λαϊκή αγορά. Ωστόσο, πίσω από αυτή τη φαινομενική απλότητα αναδύεται το βαθύτερο υπαρξιακό άγχος του σύγχρονου ανθρώπου, αποδεικνύοντας πόσο ανατρεπτική και απρόβλεπτη σκηνοθετία μπορεί να γίνει η ίδια η ζωή.

Οι ήρωές του, αυτοί οι «άνθρωποι-δεντράκια», προσπαθούν να ριζώσουν και να επιβιώσουν σε αντίξοες συνθήκες, με το κωμικό στοιχείο να εναλλάσσεται διαρκώς με το δραματικό. Χαρακτηριστικό είναι στο διήγημα «Τρωες» η εμμονή ενός άνδρα με το φαγητό, που μεταμορφώνεται από πεδίο οικογενειακής τριβής σε αυτοκαταστροφική μανία. Το αιφνίδιο τέλος και η ειρωνική κατάληξη υπογραμμίζουν την ανθρώπινη ευθραυστότητα, υπενθυμίζοντας την αβεβαιότητα της ζωής και την αδυναμία μας να ελέγξουμε το πεπρωμένο.

Το κεντρικό νήμα που διατρέχει τα διηγήματα είναι η πολυπρόσωπη μοναξιά, ακόμα και όταν αυτή βιώνεται μέσα στην ασφάλεια της οικογένειας. Ιδιαίτερο βάρος στη συλλογή αποδίδεται στη μορφή της μάνας, η οποία πρωταγωνιστεί σε τέσσερα διηγήματα. Ακόμη και απύσχα από τη ζωή, συνιστά το έσχατο καταφύγιο, έναν φορέα αγάπης άνευ όρων και μια τρυφερή γέφυρα με την παιδική ηλικία. Η μητρική φιγούρα δεν προσφέρει μόνο συναισθηματική ασφάλεια, αλλά ενσαρκώνει στα διηγήματα τη βουβή αντοχή απέναντι στις αντιξοότητες. Η γραφή γίνεται έτσι παρηγορητική: μέσα από καθημερινές λεπτομέρειες, η μνήμη αποτελεί εργαλείο συμφιλίωσης με την απώλεια, όπως στο ομώνυμο διήγημα, όπου η πρακτική λύση για τις ναυτίες της μητέρας μετατρέπεται στο πιο σπαρακτικό ενθύμιό της. Αντίστοιχα, στο διήγημα «Βάλε τη ζακέτα σου», ο κοφτός διάλογος αποτυπώνει με συγκινητική ακρίβεια τη στερεοτυπική αλλά βαθιά φροντίδα της Ελληνίδας μάνας στα παιδιά της, ενώ οι γιαγιάδες των ιστοριών, «τρυφερές και αγαπησιάρικες», παραπέμπουν στις αρχετυπικές μορφές των παραμυθιών.

Πολλοί χαρακτήρες στα διηγήματα δεν έχουν ονόματα. Αυτό που μετράει είναι ο ρόλος τους, γι' αυτό και αναφέρονται συχνά ως «η γιαγιά», «η μητέρα», «ο πατέρας». Αυτή η επιλογή επιτρέπει στον αναγνώστη να προβάλει τον δικό του εαυτό ή τα δικά του οικεία πρόσωπα στην ιστορία. Με τον συνδυασμό ελλειπτικού λόγου και ανωνυμίας ο Τσίτας αφαιρεί το περιττό για να αφήσει την καθαρή ουσία της ανθρώπινης εμπειρίας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα διηγήματα στα οποία η τελική ανατροπή λαμβάνει μεταφυσικές διαστάσεις. Σε αυτές τις ιστορίες, η έκπληξη δεν αφορά μόνο τη δράση, αλλά την ίδια την κατάσταση του ήρωα, καθώς αποκαλύπτεται πως ο αφηγητής δεν βρίσκεται πια στη ζωή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το διήγημα «Το ράσο», όπου ο πρωταγωνιστής, αν και βρίσκεται ήδη δέκα χρόνια στον Παράδεισο, παραμένει προσκολλημένος στις επίγειες έγνοιες και αναμνήσεις του. Αυτή η επιλογή του Τσίτα να δώσει φωνή σε «απόντες» ήρωες ενισχύει την αίσθηση ότι το παρελθόν και η μνήμη είναι δυνάμεις που υπερβαίνουν ακόμα και το όριο του θανάτου. Παράλληλα, υπογραμμίζει την υπαρξιακή ειρωνεία: ο άνθρωπος αδυνατεί να αποδεσμευτεί από τα πάθη και τις συνήθειές του, ακόμα και όταν η βιολογική του παρουσία έχει τερματιστεί.

Γενικότερα, τα διηγήματα διακρίνονται για την αξιοσημείωτη οικονομία των εκφραστικών μέσων τους. Ο συγγραφέας επενδύει στη δύναμη του ελάχιστου, με περιορισμένο αριθμό προσώπων, και στις λίγες σκηνές. Έτσι, η ένταση δεν πηγάζει από τη δαιδαλώδη πλοκή, αλλά από τη σταδιακή αποκάλυψη ενός εσωτερικού τραύματος ή μιας ειρωνικής ανατροπής. Παρότι το σκηνικό παραμένει αυστηρά ρεαλιστικό —ένα σπίτι, ένα καφέ, ένα γραφείο, το γήπεδο— κάτω από την επιφάνεια κοχλάζουν θεμελιώδη ερωτήματα: η ροπή προς την αυτοκαταστροφή, τα σκοτάδια των ανθρώπινης ψυχής και το παιχνίδι της απρόβλεπτης μοίρας.

Η ειδιοποιός διαφορά της συλλογής εντοπίζεται στον συνδυασμό ενός λεπτού χιούμορ με ένα υπόγειο τραγικό στοιχείο. Παρά τη σκληρότητα των θεμάτων —ασθένεια, απώλεια, ρωγμές σχέσεων— ο Τσίτας επιδεικνύει αξιοθαύμαστη συγγραφική εγκράτεια. Αποφεύγοντας τον εύκολο μελοδραματισμό, επιτρέπει στη συγκίνηση να αναδυθεί οργανικά μέσα από την καθαρότητα και την απλότητα του βλέμματός του.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μεταμυθοπλαστική διάσταση που συναντάμε σε ένα από τα διηγήματα για τη μητέρα, στο «Φύλακες άγγελου». Εδώ, ο αφηγητής σχολιάζει την ίδια την πράξη της γραφής, αποκαλύπτοντας τους μηχανισμούς της αφήγησης. Ο αναγνώστης παύει να είναι ένας παθητικός δέκτης και γίνεται μάρτυρας της διαδικασίας μετασχηματισμού της βιωμένης εμπειρίας σε λογοτεχνία. Αυτός ο στοχασμός για τη σχέση ζωής και τέχνης λειτουργεί ως διακριτική υπενθύμιση: η αφήγηση, όσο ρεαλιστική κι αν φαίνεται, παραμένει συνειδητή κατασκευή:

«Η δυνατότητα για ξεκαθάρισμα λογαριασμών είναι ένα απ' τα ατού που προσφέρει η λογοτεχνία στους συγγραφείς. Είπα λοιπόν, για πρώτη φορά, να το χρησιμοποιήσω κι εγώ. Και πίστεψέ με, νιώθω υπέροχα. Και δεν με νοιάζει αν αυτό φαίνεται – και ίσως να είναι – μικρόψυχο».

Παρά τη μεταμυθοπλαστική αυτή αναλαμπή, η συλλογή κινείται στις αρχές της ρεαλιστικής διηγηματογραφίας, την οποία, ωστόσο, ο Τσίτας εμπλουτίζει με την «ποιητική του στιγμιότυπου». Η χρήση της μικροαφήγησης συνδέει το έργο του με τις σύγχρονες διεθνείς πεζογραφικές τάσεις, όπου η λιτότητα του λόγου και η δύναμη της στιγμής ξεφεύγουν από τον αφηγηματικό πληθωρισμό που συχνά χαρακτηρίζει τη διηγηματογραφία. Το διήγημα «Συνέβη στο Κολωνάκι» αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της μικρογραφικής τέχνης του Τσίτα. Ξεκινά με μια ειδυλλιακή, σχεδόν κλισέ περιγραφή μιας καλοκαιρινής βόλτας στο Κολωνάκι, όπου το ζευγάρι είναι «ευτυχισμένο και ερωτευμένο» και ετοιμάζεται για συγκατοίκηση. Η αιφνίδια ανατροπή έρχεται μέσα από μια ασήμαντη αφορμή —ένα παράλογο σύνθημα ενός περαστικού— που διαλύει ακαριαία την ψευδαίσθηση της αρμονίας. Εδώ ο Τσίτας μοιλιάζει την αφήγηση με καυστικό κοινωνικό σχολιασμό, που παίρνει τη μορφή μιας «ταξικής» σύγκρουσης που κρύβεται κάτω από την επιφάνεια του lifestyle. Η εμμονή της ηρωίδας με το Κολωνάκι και η παρουσία επωνύμων (όπως ο Σπύρος Παπαδόπουλος) υπογραμμίζουν τον μεσοαστικό καθωσπρεπισμό. Ωστόσο, η χρήση υποτιμητικών χαρακτηρισμών όπως «πυργιώτικη σκατοφάρα» και «τσοπάνισσα» αποκαλύπτει ότι πίσω από την «ντυμένη στην τρίχα» εμφάνιση, ελλοχεύουν βαθιά ριζωμένα συμπλέγματα και προκαταλήψεις.

Η γραφή του Τσίτα χαρακτηρίζεται από δωρική περιεκτικότητα. Αποφεύγοντας τις μακροσκελείς περιγραφές, ο συγγραφέας εστιάζει στη λεπτομέρεια που αποκαλύπτει ακαριαία τον χαρακτήρα. Η γλώσσα του είναι απλή, ζωντανή και μοιλιασμένη με στοιχεία προφορικότητας. Η χρήση ιδιωματικών και λαϊκών εκφράσεων («ντερλικώσε», «το βιολί βιολάκι», «έγινες νταούλι») προσδίδει αυθεντικότητα στον λόγο του, ενώ οι διάλογοί του, γεμάτοι φυσικότητα, αποτυπώνουν παραστατικά τις εντάσεις των ανθρώπινων σχέσεων. Σε μερικά διηγήματα, ο Τσίτας υιοθετεί έναν ελλειπτικό, σχεδόν τηλεγραφικό λόγο, όπου οι κοφτές στιχομυθίες αναδεικνύουν τόσο τη συναισθηματική φόρτιση όσο και την αδυναμία ουσιαστικής επικοινωνίας. Σ' αυτό το πλαίσιο, η δράση συχνά υπονοείται παρά περιγράφεται. Ο Τσίτας εμπιστεύεται τον αναγνώστη, καλώντας τον να συμπληρώσει τα κενά ανάμεσα στις γραμμές — ιδιαίτερα στις ευαίσθητες μεταβάσεις από το παρόν στη μνήμη ή τη φαντασία.

Συνολικά, η γραφή του Μάκη Τσίτα στις *Τσίχλες ταξιδιού* είναι ανθρωποκεντρική, αιχμηρή και βαθιά συγκινητική. Κατορθώνει κάτι εξαιρετικά δύσκολο: να μετουσιώσει το στενά προσωπικό σε συλλογικό, προσφέροντας ένα έργο που διαβάζεται ως στοχασμός πάνω στην ίδια την ανθρώπινη κατάσταση. Το βιβλίο είναι καρπός ενός βλέμματος που έχει εκπαιδευτεί να βλέπει κάτω από την επιφάνεια των πραγμάτων, φωτίζοντας με οξυδέρκεια και ενσυναίσθηση όλα εκείνα που μας κάνουν ανθρώπους: τις αδυναμίες, τα τραύματα και την αέναη προσπάθειά μας να βρούμε νόημα στο απρόβλεπτο. Με δωρική σοφία ο συγγραφέας κατορθώνει να εκφράσει το πανανθρώπινο μέσα από το στιγμιαίο, αφήνοντας στον αναγνώστη την αίσθηση ότι η ζωή, ακόμα και στις πιο άχαρες στιγμές της, παραμένει ένα πεδίο συνεχούς και βαθιάς αποκάλυψης.

Μάκης Τσίτας, *Τσίχλες ταξιδιού*, Μεταίχμιο, 2026

